חסמים בזיהוי ודיווח על מצבי התעללות והזנחה בקרב ילדים על ידי רופאי ילדים ומשפחה בקהילה

שמחי רוזנבלו*, נטע גורי*, ד"ר זיו ישראלי*, פרופ' צחי גרוסמן עו"ד ועו"ס מיטל בק*****

*עמותת גושן לבריאות ורווחת הילד בקהילה **האיגוד הישראלי לרפואת ילדים, אוניברסיטת אריאל ***המועצה הלאומית לשלום הילד

רקע

אחד מכל חמישה ילדים בישראל עובר התעללות או הזנחה מידי מבוגר. להתעללות והזנחה השלכות חמורות על התפתחות ובריאות בטווח הקצר והארוך.

רופאי ילדים ומשפחה בקהילה נמצאים בממשק יומיומי עם ילדים, ומבצעים בדיקות המקנות הזדמנות לזהות מצבי סיכון, הזנחה והתעללות.

למרות חובת הדיווח החוקית, שיעור הדיווח אודות חשד להתעללות בילדים בקרב צוות רפואי בקהילה הינו נמוך ביותר (5% מהמקרים המדווחים).

הסקר נועד לבחון את החסמים שחווים רופאים בקהילה באיתור ודיווח על ילדים נפגעי התעללות והזנחה.

שיטה

ב 2021 נערך סקר בקרב 114 רופאי ילדים ומשפחה בקהילה לבחינת עמדות כלפי חובת הדיווח והחסמים במימוש חובת הדיווח על התעללות והזנחה בילדים (תרשים 1).

הסקר כלל שתי שאלות פתוחות ו-19 היגדים הנוגעים לעמדות כלפי חובת דיווח, חסמים לדיווח, שיתוף פעולה עם אנשי מקצוע נוספים, הכשרה ודיווחים בפועל.

תרשים 1 : מקום עבודה עיקרי של משתתפי הסקר

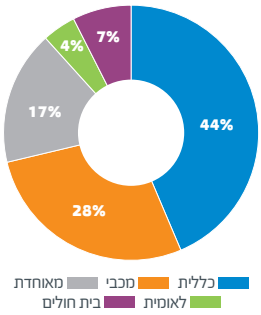

ממצאים

רוב מוחלט של המשתתפים (93%) דיווחו כי הם מודעים לחובתם החוקית לדווח על מקרי התעללות בילדים. אולם, בכל הקשור ליישום, כשליש מהרופאים השיבו כי לפחות פעם אחת לא דיווחו על חשד שהתעורר (תרשים 2).

המשתתפים דיווחו על חוסר בהכשרה מתאימה, כאשר התחום של זיהוי התעללות והזנחה בקרב ילדים אינו נכלל כקורס חובה במסגרת כל תוכניות הלימוד של מסלולי ההכשרה והתמחות בישראל (תרשים 3).

בנוסף, מהסקר עלו חסמים שונים הקשורים באופי העבודה, ביניהם: פחד מדיווח שווא, זמן טיפול קצר, חשש מפגיעה באמון המטופלים, חשש מתגובה עוינת מצד הורה. וחוסר אמון באפשרויות הסיוע של גורמי הרווחה בקופת-החולים או ברשות המקומית (תרשים 4).

תרשים 2 : שיעור הדיווח על מקרי התעללות והזנחה

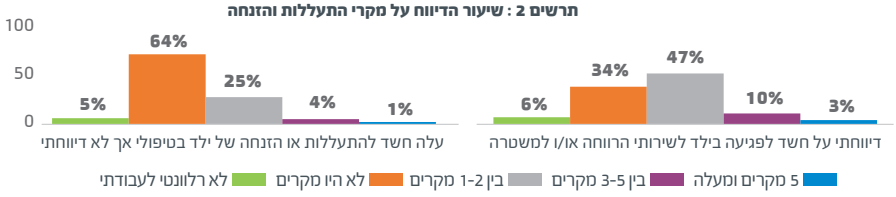

תרשים 3 : רמת ההכשרה של משתתפי הסקר בתחום זיהוי ילדים נפגעי התעללות

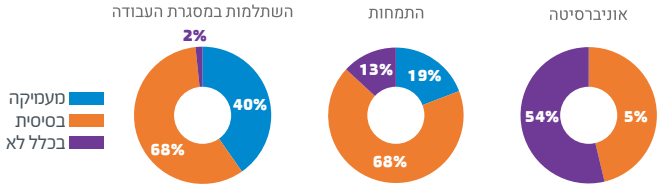

תרשים 4 : חסמים לדיווח

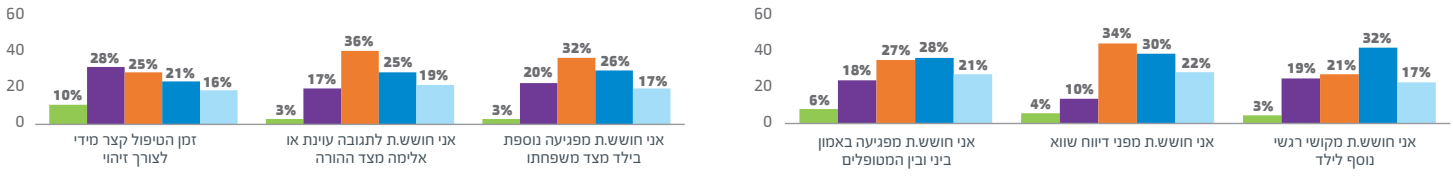

דיון

ממצאי הסקר תואמים ממצאים קודמים מהעולם, ומדגישים כי ישנה חשיבות רבה לקידום הכשרת חובה למתמחים ולרופאי ילדים ומשפחה בקהילה לאיתור וזיהוי ילדים נפגעי התעללות והזנחה ודיווח אודותם.

על ההכשרה להיות מותאמת לאתגרים הייחודיים באיתור ובדיווח בקהילה עם דגש על שיתופי פעולה קהילתיים ועבודה עם משפחות בסיכון.

הכשרה מעמיקה ומתמשכת עשויה להעלות את המודעות לחשיבות הנושא, להגביר את שיעור הדיווח, ולהקל על ההתמודדות עם החסמים העומדים בפני הרופאים בבואם לדווח.

בנוסף, יש לפעול לחיזוק שיתופי פעולה בין-מקצועיים בקרב מערכות הבריאות והרווחה. על מנת להגביר את האמון בין הגופים השונים, ולתת מענה הוליסטי לילדים נפגעי התעללות והזנחה יש להסדיר נהלי עבודה משותפים, ולחזק את קשרי העבודה וההיוועצות בין גורמי הבריאות לרווחה.

מקורות

Melinkovich, P., Bell, W. C., Cora-Bramble, D., DuPlessis, H. M., Fisch, S. I. & Holmberg, J., (1999). The pediatrician's role in community pediatrics. Pediatrics, 103(6 I), 1304-1306.

Ben Yehuda Y, Attar-Schwartz S, Ziv A, Jedwab M, Benbenishty R. Child abuse and neglect: reporting by health professionals and their need for training. Isr Med Assoc J. 2010 Oct;12(10):598-602.

Ferrara, P., Gatto, A., Manganelli, N. P., Ianniello, F., Amodeo, M. E., Amato, M., ... & Chiaretti, A. (2017). The impact of an educational program on recognition, treatment and report of child abuse. Italian journal of pediatrics, 43(1), 1-5.

לב-ויזל, ר., איזיקוביץ צ., (2016). "אלימות כלפי ילדים ובני נוער בישראל: בין שכיחות לדיווח גורמים מעודדים מול גורמים מעכבים דיווח", דו"ח מחקר למשרד החינוך, אוניברסיטת חיפה בשיתוף חברת טריאנה טכנולוגיות בע"מ.

כץ, כ., גדסי, ת. ועידן-פרוסק, ד., (2020). "תפקידם של רופאי הילדים בקהילה בהגנה על ילדים בסיכון" פדיטון (1) 24, שורק, איה אלמוג-זקן, לילך זוהר, פידא גינ'ס-אכתילאת וענת גלעד, (2020). "התמודדות עם הגברת מצבי סיכון של ילדים ובני נוער נוכח מגפת הקורונה: סקירה בין-לאומית".

יצחקי, ח., "מחקר הערכה של התכנית להכשרת רופאי ילדים לאיתור ומניעה של מצבי התעללות בילדים והזנחתם", (2011). נקודת מפגש (2) 23.